

‘Elkaar dwarszitten is niet per se iets wat alleen vrouwen doen’

Interview Belle Derks (36), hoogleraar sociale en organisatiepsychologie, onderzoekt ‘queen bee’-gedrag. Vrouwen die zich mannelijk opstellen, maken sneller carrière, maar het helpt vrouwen als groep niet.

Door **Ellen de Bruin**

Het is zwaarder voor vrouwen dan voor mannen om in een omgeving met vooral mannen te werken. Vrouwen moeten tegen de verwachting opboksen dat vrouwen het werk niet aankunnen, ‘anders werkten hier wel meer vrouwen’. Of ze krijgen bijvoorbeeld te horen: ‘Dat heb je goed gedaan’, terwijl tegen een man sneller gezegd wordt dat hij goed is.

In zo’n situatie kun je als vrouw twee dingen doen, zegt Belle Derks, hoogleraar sociale en organisatiepsychologie in Utrecht. „Je kunt zeggen: het stereotiepe beeld dat mensen van vrouwen hebben, klopt niet. Of je kunt zeggen, en dat doen vooral vrouwen die zich toch al niet zo verbonden voelen met andere vrouwen: dat beeld klopt wel, maar ik ben anders, ik ben niet zoals al die vrouwen. Dat is in zekere zin de makkelijke weg.” En dat is het *queen bee*-gedrag waar Derks onderzoek naar doet. Het helpt vrouwen die zich zo gedragen om carrière te maken, maar het helpt vrouwen als groep niet.

Wat houdt het queen bee-verschijnsel eigenlijk precies in?

„Het is een naam die ik niet verzonnen heb; het is een beetje een scheldwoord. Het gaat om gedrag van vrouwen die omhoog klimmen in organisaties waar dat niet gebruikelijk is en die zich dan afzetten tegen andere vrouwen. Op drie manieren: ze stellen zich heel mannelijk op, nemen afstand van andere vrouwen en ze zetten zich niet voor hen in. Ze willen geen mentor zijn. Ze zeggen: ik heb het ook op eigen kracht gedaan. Ze zijn nog negatiever over speciale regelingen voor vrouwen of bijvoorbeeld vrouwenquota dan mannen. En als zoiets van een vrouw komt, heeft dat meer invloed dan als een man zegt: discriminatie bestaat niet. Dan zijn mensen in een organisatie nog minder geneigd om er iets aan te doen.

„Tegelijkertijd moet ik dan zeggen: mannen doen het ook niet hoor, voor andere mannen opkomen. Eigenlijk gedragen die vrouwen zich dus hetzelfde als mannen. Ze doen wat nodig is om verder te komen in hun carrière. Maar omdat we van vrouwen verwachten dat ze coöperatief zijn, vinden we een vrouw die dat niet is een bitch.”

Hoeveel vrouwen aan de top zijn queen bees?

„Ja, zo zit het niet: je bent geen queen bee, je kunt je af en toe zo gedragen als je het nodig vindt. Als mensen mij vragen of ik een *queen bee* ben, denk ik ook: dan heb ik niet goed uitgelegd wat het is. Het gaat om gedrag dat wordt getriggerd door situaties waarin je eraan herinnerd wordt dat het feit dat je een vrouw bent geen voordeel is. Bijvoorbeeld als er in een vergadering grapjes over vrouwen worden gemaakt, dan kun je in de verleiding komen om mee te doen: ‘Ik had laatst ook zo’n vrouw aan mijn bureau die liep te zeiken, zó irritant’. Dan ben je *one of the boys*. Mensen passen zich nu eenmaal aan.”

Belle Derks: „Als mensen mij vragen of ik een *queen bee* ben, denk ik: dan heb ik niet goed uitgelegd wat het is.”

NIEUW LID VAN DE JONGE AKADEMIE

Nog vijf jaar onderzoek naar queen bee-gedrag

Belle Derks (1979) is hoogleraar sociale en organisatiepsychologie aan de Universiteit Utrecht.

In maart wordt ze geïnstalleerd als een van de 10 nieuwe leden van De

Jonge Akademie, een groep van 50 topwetenschappers onder de 45, aangesloten bij de KNAW.

Afgelopen mei werd bekend dat ze een Vidi-beurs van NWO krijgt om

nog 5 jaar *queen bee*-gedrag te bestuderen: leiden verschillende normen voor mannen en vrouwen tot stress en leidt dat tot het gedrag? Wat gebeurt er in de hersenen? En hoe kunnen organisaties het voorkomen?

Je hoort heel vaak mensen zeggen dat het vrouwen gewoon eigen is om elkaar dwars te zitten.

„Ja, dat hoor je vaak, maar het is niet per se iets van vrouwen. Hetzelfde gedrag komt onder etnische minderheden voor: je afzetten tegen de eigen groep omdat die een lagere status heeft.”

U schreef in een van uw artikelen ook over homo's die zich soms extra mannelijk gedragen omdat ze niet verwijfd over willen komen.

„Acting straight, ja. Die hebben dan wel het voordeel dat dat is wat mensen van homo's willen zien. Maar een vrouw die zich mannelijk en dominant gedraagt, gaat niet alleen in tegen wat we van een vrouw verwachten, dat ze aardig moet zijn, maar ook tegen de normale statusverhoudingen: dat mannen hoger staan dan vrouwen. En daar reageren mannen én vrouwen heel negatief op.”

Vrouwen ook?

„Ja, want mensen hebben een sterke behoefte om te denken dat we in een rechtvaardige wereld leven. Het idee dat dat niet zo is, is heel belastend voor mensen. Je ziet dat ook als mannen zwakheden tonen - dat is waarom homo's met een beetje vrouwelijk gedrag het zo zwaar hebben. Of mannen die zeggen dat ze meer voor hun kinderen willen zorgen. Dat gaat bij mannen nog meer ten koste van hun carrière dan bij vrouwen en dat is natuurlijk ook niet eerlijk.”

Zijn vrouwen die queen bee-gedrag vertonen zich er eigenlijk bewust van dat ze dat doen?

„Ik denk het niet, nee. Er komen na een lezing weleens vrouwen naar me toe die zeggen: ‘Shit, ik doe soms ook heel negatief over mijn ondergeschikten terwijl ik niet zo wil zijn’. En als vrouwen met een carrière kinderen hebben, is het ook vaak een issue of je foto's van hen op je werk neerzet. Veel vrouwen doen dat niet omdat ze niet willen dat hun moederschap op het werk een rol speelt. Bij mijn eerste kind heb ik ook niet in mijn out-of-officereply gezet dat ik op zwangerschapsverlof was, dat wilde ik niet laten zien. Maar bij de tweede deed ik dat wel. Er hebben een paar keer studenten tegen mij gezegd: ‘Heb jij kinderen, kán dat dan?’ Het is belangrijk om dat te laten zien, want als je het wegstopt trekken sommige jonge vrouwelijke onderzoekers de conclusie: die combinatie kan dus niet.

„Misschien speelt het *queen bee*-verschijnsel ook vooral tijdens het spitsuur van het leven. Dat is nog wel een cruciale studie die ik wil doen: hoe verandert het in de loop van iemands carrière? Vrouwelijke studenten hebben vaak helemaal niet door dat mannen en vrouwen verschillende kansen krijgen. Later ontdek je dat mannen makkelijker hogerop komen. Dan kun je kiezen: de barricades op, maar dat schaaft vaak je carrière, of je aanpassen en je mannelijk gedragen. En daarna, als een vrouw echt aan de top is gekomen, kan ze dat *queen bee*-gedrag misschien loslaten en is ze in de positie om iets voor andere vrouwen te doen. Dat zou mijn hypothese zijn.”